

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, МЕТОДИКА

УДК 378.47.016:7.01

*Ірина Мурована,
м. Кропивницький*

РЕФОРМУВАННЯ ДИТЯЧОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ НА КІРОВОГРАДЩИНІ У 80-ті РОКИ XX СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано специфіку реформування дитячої хореографічної освіти на Кіровоградщині у 80-ті роки XX століття, коли відбувалися значні зрушення в системі позашкільної освіти. Педагогічно-новатори концентрували увагу на розробці нових методик культурно-виховної роботи в позашкільних закладах, особливо важливими стали заходи, спрямовані на формування інтересу до навчання в хореографічних гуртках. Хореографічна освіта набувала ознак безперервної освіти. Участь дітей у роботі хореографічних колективів спрямовувалася на естетичне виховання, розширення світогляду та формування моральних якостей особистості.

Ключові слова: *реформування, дитяча хореографічна освіта, безперервна хореографічна освіта, естетичне виховання, хореографічні колективи, керівники дитячих хореографічних колективів.*

Постановка проблеми. Реформування хореографічної освіти на етапі започаткування демократичних змін в Україні стало об'єктом багатьох наукових досліджень. Протягом тривалого часу проблеми впровадження педагогіки співробітництва та педагогіки національного спрямування у процес реформування хореографічної освіти постійно вивчалися дослідниками. Сьогодні набуває актуальності проблема аналізу процесів реформування дитячої хореографічної освіти на Кіровоградщині в 80-х роках XX століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що питання розвитку освіти вивчали В. Бондар, А. Кузьмінський, С. Ніколаєнко, В. Омеляненко, О. Сухомлинська, М. Фіцула та ін. Виховання школярів у позашкільних навчальних закладах засобами хореографії

досліджували Л. Бондаренко, А. Коротков, В. Похиленко, А. Тараканова та ін. Вплив дошкільної хореографічної освіти на формування особистості дитини узагальнено Л. Ейдельманом, Н. Зарецькою, О. Мартиненко, Г. Поздняковою, А. Шевчуком та ін.

Мета статті – проаналізувати особливості реформування дитячої хореографічної освіти на Кіровоградщині в 80-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. У першій половині 1980-х років було розпочато реформи чинної системи освіти, зумовлені економічною, політичною та соціальною ситуацією в країні. Основними завданнями цього періоду стало: навчання з шести років, оновлення змісту (програм середніх загальноосвітніх закладів, введення нових предметів); необхідність у загальній професійній освіті; покращення матеріальних умов педагогічних працівників тощо. У процесі реформування традиційної системи освіти виникла нагальна потреба в заміні авторитарної педагогіки на демократичну, яка передбачала партнерські стосунки вчителя та учня в навчально-виховному процесі, так звана «педагогіка співробітництва».

У 1980-х роках значна увага приділялася розвитку дошкільної освіти. Саме дошкільна освіта мала стати підґрунтям гармонійного розвитку дитини, сприяти вихованню сімейних і суспільних цінностей. Основними формами хореографічної освіти в дошкільних закладах досліджуваного періоду вважалися: образно-ігрові вправи, інсценізація музичних казок, музично-ритмічні заняття. Основною метою дошкільних закладів був художньо-естетичний розвиток дитини, адаптація вихованців у колективі та підготовка їх до школи.

У процесі демократизації суспільства передбачалися радикальні перетворення, які певним чином впливали на розвиток хореографічної освіти в регіонах. Завдяки державній підтримці ефективно працювали діючі художні колективи та створювалися нові хореографічні гуртки на базі загальноосвітніх шкіл, палаців піонерів і школярів, підприємствах, у сільських, міських і районних будинках культури.

Значні зрушення відбувалися в системі позашкільної освіти. Педагоги-новатори концентрували увагу на розробці нових методик культурно-виховної роботи в позашкільних закладах, особливо важливими стали заходи, спрямовані на формування інтересу до навчання в хореографічних гуртках. Так, на початку 80-х років Кіровоградський обласний Палац піонерів і школярів значно поповнюється новими художніми колективами. На базі закладу працювало 178 гуртків, з-поміж яких були і танцювальні

гуртки [1, с. 55]. У цей період хореографічна освіта Кіровоградщини була спрямована на підготовку обдарованих дітей до участі в хореографічних колективах. Навчання в хореографічних гуртках починалося з 5-6 років та мало поступальний характер.

Центром навчально-виховної та методичної роботи став обласний Палац піонерів і школярів. Тут працювали досвідчені фахівці, які «надавали методичну допомогу і проводили консультації з керівниками хореографічних колективів із 34 районних, сільських та міських будинків культури» [1, с. 16]. На базі закладу проводилися обласні семінари, конкурси, фестивалі, зльоти, огляди, культурно-масові заходи.

Щороку впроваджувалися нові форми роботи. Так, педагоги-хореографи активно працювали як в період навчання, так і під час канікул. Художньо-естетичне виховання в хореографічних колективах здійснювалося в різних формах. Гуртківці готували ранки для дітей молодшого шкільного віку, бали для старшокласників, піонерські вечори, виступи на тижні дитячої книги, театралізовані свята (театр мініатюр та хореографічні композиції). «Такі заходи впродовж року відвідали близько п'яти тисяч школярів міста, що сприяло популяризації хореографічного мистецтва в місті та області» [1, с. 55].

Саме новаторські підходи педагогів, співпраця з учнями виховували інтерес до навчання та позитивно мотивували вихованців. Програми заходів готувалися за різною тематикою для молоді, різної за віком, інтересами й уподобаннями. «Цінним було те, що організатори піклувалися про якість планування заходів, намагалися урізноманітнити тематику, залучити дітей до культурних цінностей» [1, с. 25].

У досліджуваний період в обласному Палаці піонерів і школярів працював хореографічний ансамбль «Пролісок», яким керував відмінник народної освіти УРСР А. Коротков. Комплексний підхід у роботі педагогів цього колективу сприяв гармонійному розвитку вихованців. У колективі вдало поєднувалися нові підходи із усталеними методами роботи, спрямовані на естетичне виховання молоді. Викладачі використовували різні види мистецтв: музику, хореографію та театр.

Реформування хореографічної освіти на Кіровоградщині уможливило створення нових дитячих хореографічних колективів. На основі хореографічної студії ансамблю «Ятрань» було організовано дитячий хореографічний ансамбль «Ятранчик». Першими керівниками колективу стали М. Айбіндер, С. Ніколаєва та

В. Похиленко. Педагоги вдало поєднували навчально-виховний процес із методичною роботою. На базі колективу організовували та постійно проводили обласні й республіканські семінари балетмейстерів. Методичну допомогу молодим місцевим хореографам надавав художній керівник ансамблю «Ятрань» А. Кривохижа.

Створення дитячих хореографічних ансамблів «Ятранчик» та «Конвалія» стало визначною подією у процесі реформування дитячої хореографічної освіти на Кіровоградщині. Учасники цих колективів опановували різні напрями хореографічного мистецтва, брали активну участь у культурному житті міста та області, виступали з афішованими програмами на концертних заходах різних рівнів.

Участь дітей у роботі хореографічних колективів спрямовувалася на естетичне виховання засобами хореографічного мистецтва, розширення світогляду та формування моральних якостей особистості (колективізму, відповідальності, дружби, товариськості тощо).

На особливу увагу заслуговує те, що вихованці дитячих хореографічних ансамблів «Ятранчик» і «Конвалія» щорічно брали участь у звітних концертах художніх колективів і майстрів мистецтв Кіровоградської області на сцені Палацу мистецтв «Україна» в м. Києві. Цей факт засвідчує високу виконавську майстерність дитячих хореографічних колективів і належний рівень хореографічної освіти на Кіровоградщині.

Варто наголосити, що випускники хореографічних колективів продовжували навчання в Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О. С. Пушкіна й підвищували свою майстерність у хореографічному ансамблі «Юність». Це були учасники хореографічних ансамблів «Ятранчик», «Пролісок», «Веснянка». 1986 року з приходом нового керівника змінюється репертуар колективу. Програми концертних виступів поповнилися новими хореографічними композиціями та народними танцями. Студенти, які навчалися на різних факультетах інституту, удосконалювали виконавську майстерність у класичному та народному танцях.

Отже, створювалися умови для неперервної хореографічної освіти, починаючи з дитячого садка і закінчуючи самодіяльними хореографічними колективами. За такого підходу відбувався розквіт і стабілізація творчих можливостей і здібностей, накопичувався досвід, шліфувалася хореографічна майстерність, що позитивно впливало на розвиток інтелектуально-художнього мислення, формування естетичних і моральних якостей учасників колективів. Усе це сприяло розвитку вітчизняного хореографічного мистецтва, формуванню

хореографічних традицій та реформуванню хореографічної освіти на Кіровоградщині.

Певною подією в досліджуваній період стало створення Г. Чайковською 1982 року дитячого хореографічного ансамблю «Росинка». Велике значення мала підтримка колективу керівництвом міста й області. Вихованці та викладачі отримали обладнане приміщення, було створено необхідні умови для проведення занять із дітьми різних вікових груп. Колектив швидко здобув авторитет у області та за її межами. Глядачам запам'яталися концерти, присвячені Дню молоді, за що ансамбль отримав першу нагороду. 1984 року колектив переміг на обласному огляді-конкурсі в м. Києві. За високий рівень виконавської майстерності вихованці отримали можливість відпочивати в піонерському таборі «Молода гвардія».

Характерною ознакою реформування хореографічної освіти на Кіровоградщині стало те, що в новостворених колективах обов'язковою була наявність дітей різних вікових груп. Так, у «створеному 1982 року на базі обласного Палацу культури ім. Жовтня дитячого хореографічного ансамблю «Струмок» (художні керівники Л. Кирток та О. Кирток) налічувалося близько 300 вихованців» [2, с. 112]. Молодшу групу складали діти 5-6-річного віку. Досвідчені педагоги намагалися розвинути в учнів ритмічні навички, сценічну майстерність, закласти основи хореографічної культури, виховати відповідальність та вміння працювати в колективі. З вихованцями середньої групи педагоги ставили хореографічні мініатюри, формували навички правильного виконання хореографічних елементів та комбінацій. Учні старшої вікової групи відпрацьовували більш складні танцювальні елементи, презентували достатній рівень сформованості хореографічних знань, умінь і навичок.

Показником досягнень у реформуванні хореографічної освіти стало нагородження 1986 року дитячого ансамблю «Струмок» обласною премією імені Юрія Яновського. В репертуарі колективу були хореографічні композиції «Ложкарі» та «Ярмарок». Основою для створення композиції «Ложкарі» стали традиційні російські народні масові танці. Слід виокремити основні відмінності постановки, а саме: весела манера виконання, цікавий комічний сюжет, яскраві національні костюми, насичені хореографічні засоби – стрибки, активні рухи, дрібушки, трюки, різні вправи. Виконання таких хореографічних композицій вимагало від учасників колективу гарної фізичної підготовки та артистизму, глибокого сприйняття манери та характеру інтерпретації хореографічних образів.

Вдалим зразком реформування дитячої хореографічної освіти на Кіровоградщині варто назвати творчі досягнення створеного у цей період хореографічного ансамблю «В гостях у казки» (керівники М. Русул та І. Русул). Так, 1985 року відбувся перший творчий звіт колективу, а 1987 року ансамбль отримав звання «Зразковий художній колектив» і став лауреатом обласної премії імені Юрія Яновського [3, с. 228]. Учасники колективу створили спектаклі «Лісова пісня» та «Бременські музиканти», де зміст художнього твору втілювався в сценічних музично-хореографічних образах. У спектаклях використовувалася пантоміма, у якій задіяні солісти – головні герої хореографічних вистав. Така форма роботи стала унікальною в області. Перевтілюючись у художні образи, вихованці відчували себе справжніми акторами. 1989 року колектив отримав можливість продемонструвати майстерність на сцені Одеського державного академічного театру опери і балету.

Популяризація хореографічного мистецтва сприяла підвищенню зацікавленості дітей і молоді до навчання в гуртках та хореографічних ансамблях не тільки в місті, але й у Кіровоградській області. Значно збільшується кількість вихованців Народного самодіяльного ансамблю «Степівчанка» м. Новоукраїнка. 1980 року колектив святкував 10-річчя, новий керівник О. Сокальський повністю оновлює концертний репертуар ансамблю. З новими композиціями колектив бере участь у всесоюзних фестивалях народної творчості та в обласних оглядах-конкурсах.

Активною концертною та гастрольною діяльністю супроводжується творче життя танцювального ансамблю «Вогник» м. Світловодська: «У 1981–1982 роках колектив гастролює в Болгарії та Польщі, бере активну участь у культурно-освітніх заходах Черкаської та Полтавської областей» [3, с. 105].

Наприкінці 1980-х років національно-культурні традиції в Україні починають занепадати. Незважаючи на перебудову в СРСР, продовжувалося викорінення української мови в школах та навчальних закладах, українська культура та мистецтво страждають від постійного втручання й майже повної русифікації. Українські театри вимушені давати спектаклі на двох мовах: російській та українській.

Попри таку ситуацію, хореографічні колективи, гуртки та ансамблі Кіровоградщини продовжували популяризувати українські традиції, культуру, історію свого народу засобами хореографічного мистецтва, зберігати та поширювати українську національну спадщину. У колективах створювалася велика кількість хореографіч-

них композицій на основі українського фольклору, українських народних пісень і мелодій. Хореографія цього часу висвітлює життя та побут простих людей, їхні переживання, мрії, думки. Постановки мають відповідні назви та сюжет, як-от: «Три куми», «Весілля в Малинівці», «Бондарі», «Запорізька похідна», «Купальські ігри», «Буковинська весільна полька», «Гопак», «Аркан», «Вийди Грицю на вулицю». «Топчемо ряст», «Колядки», «Хлібодари», «Новоукраїнська полька», «Шевчики», «А ми просо сіяли» та багато інших.

У цих хореографічних композиціях використовувалися різні танцювальні рухи: вихиляси, тинки, голубці, притупи, дрібушки, перемінний крок, бігунець, колупалочка, складні кружляння та оберти. В основу хореографічних постановок покладено імітацію трудового процесу, побутовий сюжет, зображено міжособистісні стосунки та переживання людини. В кожній композиції був свій хореографічний малюнок, музичний темп, манера виконання. Танцювальні рухи узгоджувалися з хореографічними образами.

Ситуація, що складалася в державі, вплинула і на творчість відомого в Україні й за кордоном хореографа і постановника А. Кривохижі, який 1986 року приймає рішення залишити ансамбль «Ятрань» і очолити театр народної музики, пісні і танцю «Зоряни» на базі обласної філармонії. Цей перший на Кіровоградщині професійний колектив мав невеликий, але професійний склад артистів балету. Випускники хореографічних колективів отримали можливість продовжити творчу діяльність на професійній основі. Хореографічна програма гармонійно поєднувалася з музичними композиціями оркестру та чудовим народним вокалом. «Основою хореографічних постановок «Зорян» стає програма ансамблю «Ятрань». До репертуару увійшли композиції: «Воротар», «Козачок», «Поворотня», «Аркан», «Василечки», «Вінок Закарпаття», «Подольянка» та багато інших» [3, с. 136]. Основою для створення хореографічних постановок були дослідження А. Кривохижею танцювального фольклору, вивчення побуту, звичаїв українського народу, історії народно-сценічного танцю, лексики та манери виконання танців різних регіонів України. Програма колективу відрізнялася різноманітністю жанрів і форм народного танцю. Візитною карткою хореографічного ансамблю «Зоряни» стали професійне виконання, театралізоване хореографічне дійство, у якому поєднувалися хореографія, музика та вокал. Творчий колектив відвідав із гастролями близько 15 країн і мав неперевершений успіх.

1986 року колектив хореографічного ансамблю «Ятрань» очолює В. Босий. Змінився склад колективу, концертна програма А. Кривохижі доповнюється новими постановками: «Купальські ігри», «Буковинська весільна полька», «Гопак», «Запорізька похідна» та ін. 1987 року колектив гастролює в Іспанії, 1988 року – у Німеччині. На базі ансамблю продовжувала працювати підготовча група юних танцюристів, які з часом поповнили основний склад.

Зміна керівника відбулася й у хореографічному ансамблі «Юність». 1989 року колектив очолює викладач Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна В. Похиленко. Цього ж року на педагогічному факультеті інституту було засновано секцію хореографічних дисциплін, на якій здійснювалася підготовка майбутніх керівників дитячих хореографічних колективів. «Ініціатором змін, нових педагогічних технологій навчання і виховання мистецтвом став А. Коротков. Це була перша в системі Міністерства освіти України секція хореографічних дисциплін» [4, с. 16]. Поступово навчальна програма доповнювалася профільними предметами та предметами художньо-естетичного циклу, що уможливило перетворення навчального процесу на багатофункціональну систему, яка відповідала новим вимогам вищої освіти. Саме це сприяло створенню на кафедрі методичного центру, на базі якого було проведено безліч всеукраїнських семінарів і науково-практичних конференцій, творчих форумів, які засвідчили високий рівень кваліфікації викладачів і хореографічної підготовки студентів.

Студенти та випускники педагогічного факультету створювали та очолювали нові дитячі хореографічні колективи, поширювали і пропагували хореографічне мистецтво як у місті, області, в Україні, так і за кордоном. Доказом цього є творча діяльність народного ансамблю бального танцю «Конвалія» (керівник І. Спінул), народного хореографічного ансамблю «Час Пік» (керівник І. Мурована), народного ансамблю єврейського танцю «Яхад» (керівник О. Феофанова), школи сучасного бально-спортивного танцю «Форсаж» (керівник Н. Мошина), зразкового хореографічного ансамблю «Веснянка» (керівник І. Рубля).

Викладачами кафедри розроблено та підготовлено навчальні програми, методичну літературу, методичні рекомендації для хореографічних спеціальностей навчальних закладів, затверджених Міністерством освіти та науки України. Розроблена система хореографічної освіти передбачала послідовність, наступність у навчанні, ступеневу хореографічну освіту, розвиток особистості,

індивідуальний підхід у навчанні. Новоутворена кафедра хореографічних дисциплін стала навчальною базою для викладачів хореографічних дисциплін шкіл міста й області.

Над підготовкою молодих спеціалістів невтомно працювали корифеї хореографічного мистецтва Кіровоградщини: народний артист України, професор А. Кривохижа, народний артист України, професор А. Коротков, народний артист України, професор В. Похиленко, кандидат педагогічних наук, професор, заслужений працівник культури України В. Завіна, заслужений працівник культури України, доцент В. Босий.

Висновки. Отже, кардинальні зміни в системі освіти 1980-х років значно вплинули на реформування дитячої хореографічної освіти на Кіровоградщині. Виникла нагальна потреба у професійних кадрах, у мистецьких колективах. Педагогами було розроблено нові дисципліни з хореографії, значна увага приділялася створенню умов для ефективного навчально-виховного процесу. На базі найкращих колективів області було створено методичні центри, проводилися курси та семінари для молодих керівників дитячих хореографічних колективів. Варто виокремити важливу закономірність у реформуванні дитячої хореографічної освіти на Кіровоградщині у 80-ті роки ХХ століття – нівелювання авторитарної педагогіки та впровадження педагогіки співробітництва. На Кіровоградщині з'явилося й закріпилося поняття «наставництво». Саме у 80-ті роки досвідчені керівники найкращих і найуспішніших хореографічних колективів передавали власний досвід молодим колегам, надавали консультації та творчі поради.

Список використаної літератури

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія / Л. Д. Березівська – К. : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
2. Історія Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості / підготував: В.О. Кизименко, методист ОЦДЮТ. – Кіровоград: Імекс, 2006. – 136 с.
3. Похиленко В. Ф. Танець між небом і землею / В. Ф. Похиленко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 352 с.
4. Похиленко В. Ф. Школа гуманізму, любові та краси / В. Ф. Похиленко ; ред. Г. Д. Ключек ; упор. О. Н. Якимчук, А. В. Кривенко, В. Є. Супрун, В. О. Шепель, Є. В. Цапенко ; ред. С. М. Янчуков. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 351 с.
5. Шевченко С. І. Історія Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (1964–1999 рр.). – Кіровоград : ВО «Акорд», 2005. – 127 с.

Irina Murovana

REFORMING OF CHILDREN'S CHOREOGRAPHIC EDUCATION IN KIROVOHRAD REGION IN THE 80-s OF THE XX CENTURY

The author attempts to explore the process of the reforming of children's choreographic education in Kirovohrad region in the 80-s of the twentieth century in this article. Choreographic education in the mentioned period was getting the features of continuous education. Starting from pre-school educational establishments, which had become the basis for harmonious development of a child, choreographic education was directed towards aesthetic upbringing of young people as well as universal values at all stages of learning. Thanks to public support functioning artistic groups worked effectively and new dance groups on the basis of secondary schools, palaces of pioneers and schoolchildren, enterprises, rural, urban and district houses of culture were created. Significant shifts occurred in the system of out-of-school education. Teachers-researchers focused their attention on the developing of new methods of cultural and educational work in out-of-school establishments, the events which were aimed at the improving of physical and psychological health of children, formation of the interest to the training in dance groups were especially important. Creation of creative children's associations, clubs, groups of the choreographic direction on the basis of the Kirovohrad regional Palace of Pioneers and Schoolchildren was not an exception in the system of art and aesthetic education of schoolchildren.

The development of choreographic education in Kirovohrad region is demonstrated in the creation of new children's dance groups. The participation of children in the work of choreographic groups was directed at the goals gaining, namely: aesthetic education by means of choreographic art, expanding of the worldview and formation of moral qualities of a personality (collectivism, responsibility, friendship, sociability etc.). Despite the situation in the country, choreographic collectives, groups and ensembles of Kirovohrad region continued to popularize Ukrainian traditions, culture, and history of its people by means of choreographic art, to store and pass on the Ukrainian national heritage to the younger generation. The concept of «mentoring» emerged and consolidated in Kirovohrad region. In the 1980-s experienced managers of the best and most successful choreographic collectives shared their experience with young colleagues, provided consulting, gave creative tips.

Keywords: *reform, children's choreographic education, continuous choreographic education, aesthetic education, choreographic collectives, managers of children's dance groups.*

References

1. Berezivska, L. D. (2008). Reformuvanniy chkilnoi osviti v Ukraini u XX stolitti [Reforming of the school education in Ukraine in the XX century]. Kyiv: Bogdanova A. M., 406.
2. Kizimenko, V. O. (2006). Istoriya Kirovogradskogo oblasnogo czentru dityachoi ta iunatskoi tvorchosti (2006). [History of Kirovohrad Regional Centre of Children's and Youth Art]. Kirovograd: Imeks-LTD, 136.

3. Pohilenko, V. F. (2012). Tanez mizh nebom I zemleu [Dance between the sky and land]. Kirovograd: Imeks-LTD, 352.
4. Pohilenko, V. F. (2014). Chkola rumanizmu, ljubovi ta krasi [The school of humanism, love and beauty]. Kirovograd: Imeks-LTD, 240.
5. Shevchenko, S. I. (2005). Istoriya Kirovogradskogo derzavnogo pedagogichnogo universiteti imeni Volodivira Vinnichenka (1964–1999 rr.). [History of Kirovohrad V. Vynnychenko State Peagogical University (1964–1999)]. Kirovograd: VO «Akord», 127.

Одержано 21.01.2017 р.